

VZKRIESENIE ARALSKÉHO JAZERA

Pre mnohých ľudí je Aralské jazero symbolom environmentálnej katastrofy zapríčinennej človekom. Niet sa čomu čudovať – pôvodne štvrté najväčšie jazero sveta s rozlohou 68 000 km² dnes dosahuje menej ako 20 % svojej pôvodnej plochy. Brehy ustúpili miestami až o 150 km nechávajúc za sebou tisíce kilometrov štvorcových odkrytého jazerného dna, z ktorého sa stala soľná púšť. Už to nie je jedno súvislé jazero, ale tri menšie – severné Aralské jazero, východná časť južného Aralského jazera a západná časť južného Aralského jazera. Nachádza sa v bezodtovej panve na hranici Kazachstanu a Uzbekistanu v nadmorskej výške 31 metrov nad morom.

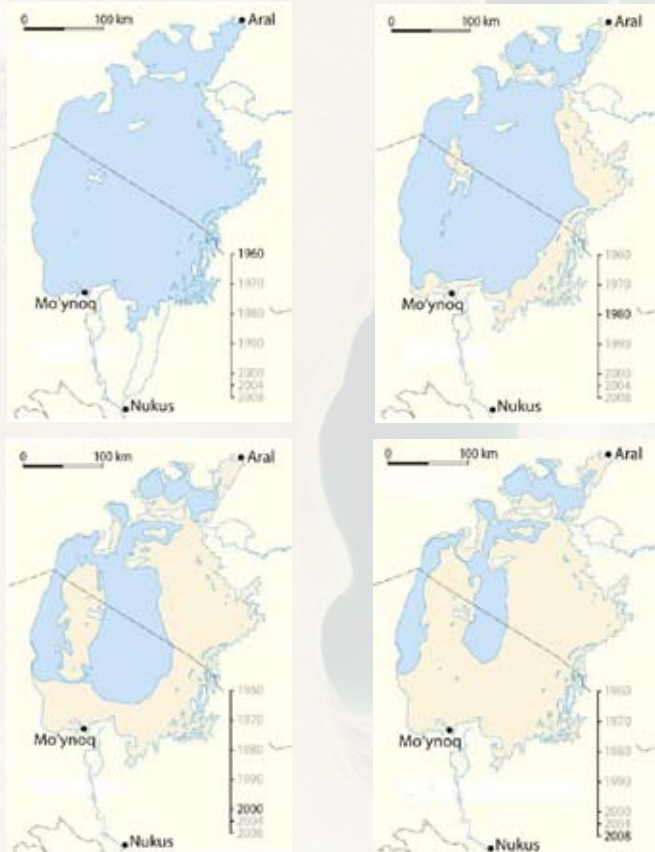
Všetko sa to začalo v roku 1918. Sovietska vláda vytvorila projekt, v ktorom rieky Amudarja a Syrdarja vtekajúce do Aralského jazera, budú využívať na zavlažovanie polí s bavlníkom. V 40-tych rokoch začala vo veľkom výstavba zavlažovacích kanálov a na začiatku 60-tych rokov sa jazero začalo zmenšovať. Najprv hladina klesala približne o 20 cm ročne, po roku 2000 to už bolo takmer 90 cm za rok. Zavlažovacie kanály odvádzali vodu, ktorá mala vtečť do jazera, a navyše veľmi neefektívne – napr. z kanálu Karakum, najväčšieho v strednej Ázii, sa 30 – 75 % vody vyparilo alebo presiaklo do okolitej pôdy. V roku 1989 sa Aralské jazero vplyvom vysychania rozdelilo na severné, tzv. malé jazero, a južné, tzv. veľké jazero. V roku 2003 bolo južné jazero z väčšej časti rozdelené na východnú a západnú časť.

vody, ale aj vysokou koncentráciou solí, pretože voda sa z jazera vyparovala, ale soli ostávali. Pôvodne bolo v jazerej vode 10 gramov solí na 1 liter vody, v roku 1998 to už bolo 45 g/l. Dnes je v južnej časti ešte vyššia koncentrácia solí – až 100 g/l. Na porovnanie, bežná morská voda obsahuje 35 gramov a voda v Mŕtvom mori až 350 gramov solí na liter vody.

Tým, že voda tečúca do jazera prechádzala a stále prechádza cez rozsiahle poľnohospodárske oblasti, sa do jazera dostáva veľké množstvo chemikálií z hnojív a pesticídov a vo väčšine jazera je preto voda pre ryby jedovatá. Z pôvodných 30 druhov rýb, ktoré tu žili, prežili len dva. Oblasť, ktorá vyprodukovala 1/6 celkového množstva rýb bývalého Sovietskeho zväzu, dnes už len spomína na staré časy.

Lod', ktorá kedysi kotvila na brehu Aralského jazera

Postupné vysychanie Aralského jazera – stav v rokoch 1960, 1980, 2000 a 2008

Vysychanie jazera so sebou prinieslo mnoho ďalších dôsledkov. Tým, že sa veľká časť vodnej plochy zmenila na púšť, sa zmenil celý ekosystém a mnoho druhov viazaných na prítomnosť vody vyhynulo alebo sa výrazne znížilo ich množstvo. Jedným z príkladov je ondatra pižmová, kedysi hojná v okolí jazera. Okrem nej výrazne utrpeli aj ryby, a to nielen úbytkom

Úbytok vodnej plochy so sebou priniesol aj zmenu klímy. Zrážok je oveľa menej ako kedysi a podnebie má kontinentálnejší charakter – letá sú teplejšie a suchšie a zimy mrazivejšie. Púšť Aralkum, ktorá bola kedysi jazerným dnom, je pokrytá kryštalizovanými soľami, často jedovatými. Vietor ich roznáša do okolia, kde znehodnocujú poľnohospodársku pôdu a vzduch. Ľudia v tejto oblasti trpia zvýšeným výskytom rakoviny hrtana a iných chorôb dýchacej sústavy.

V súčasnosti pri nízkom stave vodnej hladiny už rieky ani nedotekajú k pobrežiu jazera, čo urýchľuje jeho vysychanie. Ale zatiaľ nie je všetko stratené. V roku 2003 sa vláda Kazachstanu rozhodla zachrániť severné Aralské jazero vybudovaním systému kanálov a priehrad. Za necelý rok po dokončení stavby hladina stúpila o tri metre a v jazere sa aspoň čiastočne obnovil rybolov. Za ďalší rok voda stúpila až po vrch hrádze. V okolí jazera plánujú vysadiť sucho- a slanomilné rastliny, aby zabraňovali odnosu pôdy vetrom. Plocha severného jazera je však malá v porovnaní s celým Aralským jazierom a vláda Uzbekistanu nemá záujem zachraňovať južné Aralské jazero. Pokiaľ sa nič nespraví, predpokladá sa, že do dvadsiatich rokov úplne vyschne. Ešte v 60-tych rokoch 20. storočia bol vytvorený veľký plán na záchranu celého Aralského jazera, avšak v roku 1986 sa od neho upustilo. Pred pár rokmi si naň znovu spomenuli a plánuje sa jeho realizácia. Ide o vybudovanie dvoch kanálov privádzajúcich do Aralského jazera vodu z dvoch veľkých ruských riek, ktorým by takýto úbytok vody nemal uškodiť. Prvý kanál dlhý 800 km by spájal Volgu s Aralským jazierom a druhý, dlhý 2 500 km, by privádzal vodu z rieky Ob. Ak by všetko išlo podľa plánu, v roku 2025 by mal stav vody dosiahnuť približne ten z roku 1980 a v roku 2035 by bolo jazero vrátené do pôvodného stavu pred rokom 1960. Ak sa tento projekt skutočne zrealizuje, Aralské jazero bude zachránené. Treba len dúfať, že to neprinesie so sebou inú ekologickú katastrofu.

Lenka Veselovská